

**EKONOMI
HÖGSKOLAN**
Lunds universitet

Exportzoner i utvecklingsländer

En studie över exportzoners påverkan på exportdiversifiering

Elin Bergman

Kandidatuppsats
Nationalekonomiska institutionen
Lunds Universitet
Juni 2010
Handledare: Yves Bourdet

Sammanfattning

Syftet med denna uppsats är att undersöka om exportzoner bidrar till diversifiering av exporten i värdlandet. Teoretiskt sett kan exportzoner påverka ett lands exportdiversifiering genom att företagen i zonerna för med sig nya produktionstekniker och nya kunskaper till exportzonerna. Genom bakåtriktade länkar och/eller demonstrationseffekter kan den nya produktionen och kunskaperna förhoppningsvis också överföras till den inhemska ekonomin. För att ta reda på vilka effekter exportzonerna har haft i de länder där de upprättats, görs i uppsatsens empiriska del, en studie över exportdata från sju ”exportzon-länder”. Graden av koncentration i ländernas export, både vad gäller produktdiversifiering och geografisk diversifiering undersöks och jämförs med en grupp utvecklingsländer som inte använt sig av exportzoner.

Studien finner tecken på att exportzonerna haft en positiv påverkan på produktdiversifieringen. Däremot finner studien inga tecken på att exportzonerna skulle ha haft någon effekt på den geografiska diversifieringen.

Nyckelord: exportzoner, exportdiversifiering, produktdiversifiering, geografisk diversifiering, bakåtriktade länkar, demonstrationseffekter

Innehållsförteckning

Förteckning över figurer och tabeller.....	3
1. Introduktion.....	4
2. Exportzoner – utformning och utveckling.....	6
2.1 Exportzoner.....	6
2.1.1 Definition av begreppet exportzoner.....	6
2.1.2 Exportzonernas framväxt och utbredning.....	7
2.1.3 Dagens exportzoner.....	8
2.1.4 Motiven bakom etablerandet av exportzoner.....	9
2.2 Exportdiversifiering.....	10
2.2.1 Definition – intensiv och extensiv marginal.....	10
2.2.2 Länken mellan exportdiversifiering, ökad export och ekonomisk tillväxt....	11
3. Exportzoners effekter på exportdiversifiering – teori och tidigare studier.....	13
3.1 Teoretiska förväntningar.....	13
3.1.1 Bakåtriktade länkar.....	13
3.1.2 Demonstrations- och katalysatorseffekter.....	14
3.2 Tidigare forskning.....	15
3.3 Förutsättningar för att exportzonerna ska bidra till diversifiering	16
4. Bidrar exportzoner till diversifiering?.....	18
4.1. Val av länder.....	18
4.2. Data.....	20
4.3. Metod.....	20
4.4. Empiriska resultat.....	22
4.4.1 Användning av exportzoner och diversifierad export.....	22
4.4.2 Exportzonernas påverkan på produktdiversifiering över tid.....	25
4.4.3 Exportzonernas påverkan på geografisk diversifiering över tid.....	29
4.6. Exportzonernas påverkan på exportmönster.....	30
5. Sammanfattning och avslutning.....	32
Referenser.....	34
Appendix.....	36

Förteckning över figurer och tabeller

Figurer

Figur 2.1 Uppdelning i intensiv och extensiv marginal.....	10
Figur 4.1 Sambandet mellan användning av exportzoner och grad av koncentration...	22
Figur 4.2 Geografisk koncentration i exporten.....	24
Figur 4.3 Grad av koncentration i exporten mellan åren 1980-1990.....	26
Figur 4.4 Grad av koncentration i exporten mellan åren 1992-2007.....	27
Figur 4.5 Geografisk koncentration i exporten åren 1980-2005.....	29

Tabeller

Tabell 2.1 Estimering av exportzonernas utbredning.....	7
Tabell 4.1 Andel sysselsatta i exportzoner år 2006.....	19
Tabell 4.2 Grad av koncentration i exporten.....	23
Tabell 4.3 Grad av geografisk koncentration.....	25
Tabell 4.4 Grad av koncentration i exporten åren 1980-1990.....	26
Tabell 4.5 Grad av koncentration i exporten för länder i exportzongruppen.....	28
åren 1992-2007	
Tabell 4.6 Grad av koncentration i exporten för länder i kontrollgruppen.....	28
åren 1992-2007	
Tabell 4.7 Geografisk koncentration i exporten åren 1980-2005.....	30

1. Introduktion

Ett stort antal studier visar att ökad export har positiva effekter på den ekonomiska tillväxten och industrialiseringen i utvecklingsländer. Detta har lett till att nästan alla utvecklingsländer i dag har infört någon form av exportledd utvecklingsstrategi. Denna policyförflyttning har lett till att användandet av exportzoner ökat kraftigt i utvecklingsländerna de senaste åren. I exportzonerna erbjuds exportorienterade företag särskilt gynnsamma villkor i form av fiskala incitament och ett förbättrat företagsklimat. På så sätt används zonerna som ett verktyg för att attrahera utländska direktinvesteringar och främja export. Det har dock visat sig att många utvecklingsländer har haft svårigheter att främja varaktig tillväxt genom ökad export, något som ofta anses bero på den höga graden av koncentration och dominans av primärprodukter i utvecklingsländernas exportportföljer. Utvecklingsländerna har därför uppmanats att diversifiera exporten och många ser exportdiversifiering som en förutsättning för att export ska leda till utveckling och ekonomisk tillväxt (se t.ex. Hesse, H., 2009, s. 55ff).

Syftet med denna studie är att undersöka om exportzoner bidrar till en mer diversifierad export i de utvecklingsländer där de används. Tidigare studier över exportzonernas påverkan på värdlandet har för det mesta behandlat zonernas välfärdseffekter. Exportdiversifiering har i dessa studier enbart studerats som en bland många möjliga välfärdseffekter. I föreliggande studie lyfts effekterna på exportdiversifiering fram specifikt. För att besvara frågan: Bidrar exportzoner till en diversifierad export? har exportdata från ett urval av utvecklingsländer studerats. En åtskillnad görs mellan handelsflöden på den intensiva marginalen och på den extensiva marginalen. I studiens empiriska del undersöks särskilt den extensiva marginalen med avseende på både produktdiversifiering och geografisk diversifiering.

Studien är disponerad enligt följande: I kapitel två ges en bakgrund till exportzonernas framväxt, funktion och utveckling. I kapitel tre förs en teoretisk diskussion kring de effekter som exportzonerna kan tänkas ha på exportdiversifiering, i kapitlet ges även en kortfattad överblick över tidigare studiers resultat. I kapitel fyra presenteras datamaterialet och den metod som använts i undersökningen och studiens resultat presenteras och diskuteras. I kapitel fem sammanfattas undersökningen och exportzonernas roll i en exportledd utvecklingsstrategi utvärderas.

2. Exportzoner - utformning och utveckling

För att skapa en förståelse för de potentiella effekter som dagens exportzoner kan ha på exportdiversifieringen ger detta kapitel en överblick över exportzonernas utformning och utveckling de senaste åren. De bakomliggande motiven till användandet av exportzoner identifieras och slutligen berörs länken mellan exportdiversifiering, ökad export och tillväxt. Även en distinktion mellan exportdiversifiering på den intensiva marginalen och den extensiva marginalen görs.

2.1 Exportzoner

2.1.1 Definition av begreppet exportzoner

Exportzoner är reglerade områden i ett land som syftar till att attrahera exportorienterade företag genom att ge dem speciella förmåner när det gäller skatter, tullar och andra regleringar. För att locka företag görs även satsningar på att skapa ett företagsvänligt klimat i zonerna, vilket bland annat innebär satsningar på infrastruktur. Zonerna fungerar alltså som ett handelspolitiskt instrument, vilket kan användas av staten för att främja utländska direktinvesteringar och export.

Idag finns många olika typer av exportzoner. Själva utformningen av zonerna kan variera i relativt stor utsträckning, vilket gör det svårt att finna en exakt definition. International Labour Organization (ILO) använder sig av flöjande generella definition, “...*export processing zones are industrial zones with special incentives set up to attract foreign investors, in which imported materials undergo some degree of processing before being (re)exported again.*” (ILO, 2003)

För att spegla den utveckling som skett i exportzonerna under senare år, har forskare dock försökt att finna modernare definitioner. Engman m.fl. använder sig av följande definition, “...*A government policy to promote export of goods and/or service by offering a more competitive business environment through provision of special incentives including in particular tariff exemptions to inputs either in a geographically defined area or through a specification process.*” (Engman, M. m.fl., 2007, s. 11).

Denna definition framhäver att exportzoner inte längre nödvändigtvis är inhägnade områden, samt att dagens exportzoner inte bara fokuserar på produktion av industrivaror.

2.1.2 Exportzonernas framväxt och utbredning

Fenomenet exportzoner har existerat i omkring 50 år. De första zonerna etablerades i Irland och i Puerto Rico under sent 50-tal. Framgången för den irländska zonen ledde till att flera andra länder etablerade exportzoner efter irländsk modell. De traditionella exportzonerna var ofta inhägnade områden som erbjöd utländska exportorienterade industriföretag förmåner i form av tullfri import, kostnadseffektiv arbetskraft och olika typer av skatteincitament vid etablering. De varor som producerades i zonerna var uteslutande avsedda för export. På detta sätt kunde världsländet attrahera utländska företag och därmed skapa arbetstillfällen och generera utländska valutaintäkter, samtidigt som den inhemska industrin skyddades från konkurrens (Engman m.fl. 2007, s. 11-16).

Tabell.2.1 Estimering av exportzonernas utbredning

År	1975	1986	1997	2002	2006
Antal länder med exportzoner	25	47	93	116	130
Antal exportzoner eller liknande typer av zoner	79	176	845	3000	3500

Källa: Singa Boyenge, J, 2007, s.1

Som framgår av tabell 2.1 fanns det år 1975 exportzoner i 25 olika länder. Därefter har användandet av exportzoner ökat avsevärt. År 2006 fanns 3500 exportzoner fördelade på 130 länder runt om i världen. En förklaring till denna expansion är att utvecklingsländer allt mer satsar på en exportledd utvecklingsstrategi. För att öka exporten spelar utländska direktinvesteringar en viktig roll och för att locka till sig dessa investeringar används exportzonerna (se t.ex. Milberg, W. & Amengual, M.,

2008, s. 2). Under 60- och 70-talet etablerades exportzonerna framför allt i asiatiska och latinamerikanska länder. Senare spred sig fenomenet även till andra kontinenter. Milberg och Amengual konstaterar att den senaste ökningen av exportzoner har skett framför allt i Afrika. En ny trend i den geografiska spridningen är etableringen av zoner i Afrika söder om Sahara och i övergångsekonomierna i Öst- och Centraleuropa (Milberg, W. & Amengual, M., 2008, s. 4).

2.1.3 Dagens exportzoner

Exportzonerna har under sina omkring 50 år långa livstid på flera sätt utvecklats och förändrats. En ökning inte bara i antal utan även storlek och omfattning har skett. Traditionellt producerades främst textil- och elektronikprodukter i zonerna. ILO:s statistik över produktionen i exportzonerna visar att dagens exportzoner inkluderar många fler varugrupper än tidigare, trots att textil- och elektronikprodukter fortfarande är vanligt förekommande. I dag fokuserar många zoner på produktion av exempelvis bilar och kemikalier. Traditionell industri är inte alltid längre i fokus utan dagens exportzoner innefattar även tjänstesektorn. I dag finns det till exempel zoner som uteslutande specialiserat sig på IT och finansiell service (Singa Boyenge, J., 2007, s. 4ff).

Förutom förändringar i produktionsstrukturerna kan andra viktiga förändringar läggas till. Från början vände sig zonerna uteslutande till utländska företag. I dag existerar dock både utländska och inhemska företag i zonerna. Kravet på export av all produktion har lättats och många zoner tillåter viss återförsäljning på den inhemska marknaden (Engman, M. m.fl., 2007, s. 8). Engman m.fl. framhåller även att en förändring i sättet att se på exportzonernas roll för värdlandet har skett. I dag försöker många länder aktivt att designa zonerna så att de, så bra som möjligt ska kunna integreras i den nationella ekonomin. Istället för att fokusera på att ge företagen ekonomiska incitament, satsar många moderna zoner på att skapa ett konkurrenskraftigt företagsklimat. Detta gör man bland annat genom att förbättra infrastrukturen, se till att det finns adekvat tillgång på arbetskraft, samt genom att skapa pålitlig service och effektiv administration för företagen. Utvecklingen av

exportzonerna har även lett till att det inte längre är enbart lågutbildad arbetskraft som arbetar i till zonerna. Denna utveckling gäller framför allt de zoner som är specialiserade på service (Engman, M. m.fl., 2007, s. 16).

2.1.4 Motiven bakom etablerandet av exportzonerna

En uppdelning kan göras mellan länder som upprättar exportzoner i ett tidigt utvecklingsstadium och länder som upprättar zonerna vid ett senare skede, när de redan har en industriell bas och en exportsektor. För den förstnämnda gruppen har just förhoppningen om att zonerna ska leda till exportdiversifiering och i förlängningen industrialisering varit ett viktigt bakomliggande motiv (Madini, D., 1999, s.18). Dessa länder har ofta för lite resurser för att själva kunna investera i produktivkapacitet och de inhemska företagen är för svaga för att konkurrera på världsmarknaden. Då kan istället exportzonerna användas för att attrahera utländskt kapital för produktion av exportvaror, som är av den kvaliteten att de kan konkurrera på världsmarknaden (Milberg, W. & Amengual, M., 2008, s. 3). Dessa länder hoppas också ofta på att de utländska investeringarna ska bidra till teknologisk kunskapsöverföring och demonstrationseffekter, som kan komma att fungera som katalysatorer för inhemska entreprenörer, så att de börjar engagera sig i produktion av icke-traditionell export (se t.ex. Johansson, H. & Nilsson, L., 1997)

För den andra gruppen länder som etablerat exportzoner är det inte nödvändigtvis bristen på kapital som legat bakom, utan snarare att man har haft svårt att locka potentiella investerare till landet. Detta kan bero exempelvis på regleringar, handelsbarriärer och ineffektiv administration. Istället för att göra nationellt omfattande reformer kan det vara enklare för länderna att etablera zoner där attraktiva förhållanden skapas (Engman, M. m.fl., 2007, s. 16).

Förutom de mer långsiktiga motiven, att exportzonerna ska fungera som en tillväxtmotor genom att främja produktion av icke traditionell export, finns det även en rad mer kortsiktiga motiv bakom etablerandet av exportzoner. Länderna hoppas helt enkelt att zonerna ska bidra med positiva effekter på ekonomin genom att generera

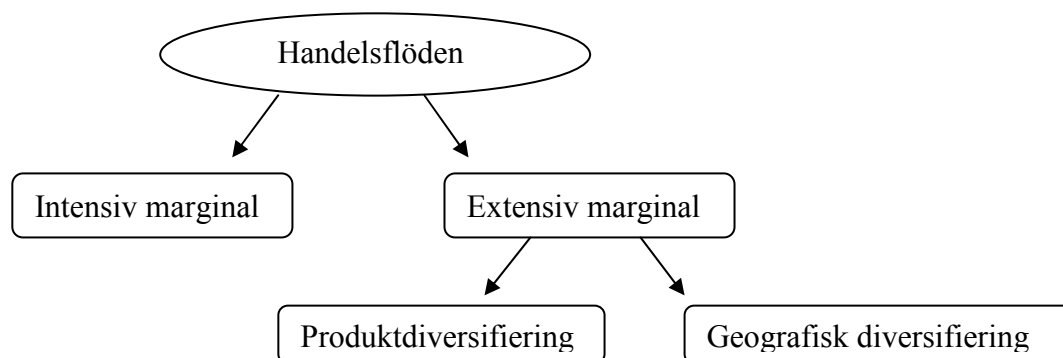
utländska valutaintäkter och arbetstillfällen, som ger sysselsättning och inkomster (Madani, D., 1996, s. 5).

2.2 Exportdiversifiering

2.2.1. Definition - intensiv och extensiv marginal

Tillväxt i exporten kan ske på olika sätt. Inom diversifieringslitteraturen blir det allt vanligare att skilja på handelsflöden på den intensiva marginalen och på den extensiva marginalen. Enligt Amurgo-Pachecos och Pierolas definition innebär exporttillväxt på den intensiva marginalen en ökning av varor som redan exporteras. Exporttillväxt på den extensiva marginalen innebär att man lägger till nya varor i exportportföljen, alltså diversifierar exporten. Inom den extensiva marginalen kan åtskillnad göras mellan produktdiversifiering och geografisk diversifiering. Produktdiversifiering innebär att man ökar antalet exporterade produkter och geografisk diversifiering innebär att man ökar antalet destinationer som man exporterar till. Exporten till de nya destinationerna kan vara både gamla och nya produkter. (Amurgo-Pacheco, L., & Pierola, M., 2008, s. 3f).

Figur 2.1 Uppdelning i intensiv och extensiv marginal

Källa: Egen figur

2.2.2 Länken mellan exportdiversifiering, ökad export och ekonomisk tillväxt

Internationell handel och ökad export har länge setts som en väg till ekonomisk tillväxt. Hesse framhåller att då den inhemska efterfrågan ofta är mycket låg i utvecklingsländerna är exporten en av de få källor som på lång sikt kan bidra till högre tillväxt för landets inkomst per capita (Hesse, H., 2009, s. 56). Vilka typer av varor som exporteras är dock inte oväsentligt. För att exporten ska ge positiv effekt på tillväxten är en förutsättning ofta att efterfrågan på landets vara är elastisk och att priset på exportvaran är relativt stabilt på världsmarknaden. Uppfylls detta kommer landet inte att påverkas i någon större utsträckning av förändringar i bytesförhållanden och inkomstströmmarna blir stabila (Hesse, H., 2009, s. 55). Problemet för utvecklingsländerna är dock ofta att exporten är koncentrerad till några få varor, företrädesvis primärprodukter. För dessa varor gäller tvärtom att efterfrågan på världsmarknaden är oelastisk och att prisvolatiliteten är stor, vilket resulterar i känslighet för förändringar i bytesförhållandena och instabila exportintäkter (Amurgo-Pacheco, L., & Pierola, M., 2008, s. 2). Detta har gjort att många forskare dragit slutsatsen att dominansen av primärprodukter i utvecklingsländernas exportportföljer är orsaken till att länderna visat sig ha svårt att få tillväxt i exporten (se t.ex. Kinunda-Rutashobya, L. 2003, s. 226). Att diversifiera exporten är ett sätt att lösa dessa problem. En bredare exportportfölj, som även inkluderar industrivaror, ger stabilare inkomstströmmar då industrivaror inte har samma tendens till oelastisk efterfrågan. Export av flera olika produkter minskar också landets känslighet för nedgångar i bytesförhållandena, på grund av att spridningen i exporten blir större (se t.ex. Amurgo-Pacheco, L., & Pierola, M. 2008, s. 2).

Studier kring exportdiversifiering har fram till nyligen främst fokuserat på ökningen av antalet produkter som exporteras, alltså exportdiversifiering på den extensiva marginalen. Nya studier har dock börjat undersöka vikten av den intensiva marginalen samt börjat intressera sig för exporttillväxt genom geografisk diversifiering. Newfarmer m.fl. menar att länder kan ha mycket att vinna på att finna nya marknader för sin export, då det kan vara lättare att lyckas med denna typ av diversifiering än att börja producera helt nya varor (Newfarmer, R. m.fl., 2009, s. 4f). De nya studierna har

även funnit att det är den intensiva marginalen och geografisk diversifiering som varit den huvudsakliga källan till många länders exporttillväxt (Newfarmer, R. m.fl., 2009, s. 4f och Amurgo-Pacheco, L. & Pierola, M., 2008, s. 21). I sin studie över exportdiversifiering i 24 olika länder finner Amurgo-Pacheco och Pierola att det är ökning av handel på den intensiva marginalen som har haft störst betydelse för samtliga länders exporttillväxt. Dock finner de att den extensiva marginalen har större betydelse för fattiga regioner. Inom den extensiva marginalen var geografisk diversifiering av störst betydelse. Resultaten visar vidare på att ju fattigare länderna är, desto större betydelse har produktdiversifiering (Amurgo-Pacheco, L. & Pierola, M., 2008, s. 8).

3. Exportzonernas effekter på exportdiversifieringen - teori och tidigare studier

I detta kapitel presenteras de ekonomiska argument som teoretiskt sett kan förklara vilken påverkan exportzonerna kan ha på ett lands exportdiversifiering. En kortfattad överblick av tidigare studiers resultat ges. Det visar sig att resultaten skiljer sig åt beroende på vilka länder som undersökts och vilken teoretisk ansats som forskaren utgått ifrån. Kapitlet avslutas därför med en diskussion kring vilka faktorer som kan tänkas bidra till de skilda resultaten och vilka förutsättningar som måste vara uppfyllda för att exportzonerna ska kunna bidra till diversifiering.

3.1 Teoretiska förväntningar

Exportzonerna kan bidra till diversifiering på flera sätt. Mest uppenbart är att zonerna bidrar till diversifiering helt enkelt genom sin existens. Utvecklingsländers ekonomier karaktäriseras ofta av en stor arbetsintensiv sektor, produktionen sker ofta huvudsakligen inom jordbruket och möjligheten att utvidga den industriella produktionen begränsas av bristen på kapital. Genom upprättandet av exportzoner attraheras utländskt kapital och industriell verksamhet till landet. I zonerna skapas då en industriell bas som annars inte skulle ha existerat och på så sätt bidrar zonerna till diversifiering av landets ekonomi.

Exportzonerna kan även påverka exportdiversifieringen genom att på ett mer djupgående sätt förändra den inhemska ekonomins produktionsstrukturer, under förutsättning att exportzonerna länkas till den inhemska ekonomin. Detta kan ske, antingen genom så kallade bakåtriktade länkar, eller genom att zonerna ger demonstrationseffekter som stimulerar företag att börja engagera sig i icke-traditionell export.

3.1.1 Bakåtriktade länkar

Bakåtriktade länkar skapas genom att handelsrelationer mellan företagen i exportzonerna och de inhemska företagen utanför zonerna uppstår. Handelsrelationerna etableras då företagen i zonerna handlar de varor som behövs i

produktionsprocessen på den inhemska marknaden. Då efterfrågan på dessa varor ökar kan den inhemska produktionen expandera (se t.ex. Milberg, W. 2007, s. 24). Är de varor som efterfrågas icke-traditionella, kan detta hjälpa till att diversifiera den inhemska produktionen. Producerades varorna redan innan exportzonerna etablerades kan man tänka sig att den ökade efterfrågan leder till utveckling av och förbättringar av produktens kvalitet, vilket kan bidra till att expandera den intensiva marginalen.

Problemet med skapandet av bakåtriktade länkar är att exportzonerna ofta är uppbyggda på ett sådant sätt att bakåtriktade länkar sällan uppstår. Zonerna öppnas ofta just därför att de inhemska företagen inte är tillräckligt konkurrenskraftiga internationellt. Ofta ligger de inhemska företagen efter i utvecklingen och har ingen kapacitet att tillhandahålla varor för produktionen som håller tillräckligt hög kvalitet, till ett konkurrenskraftigt pris (Milberg, W. 2007, s. 23). Att företagen i exportzonerna tillåts importera varor tullfritt, motverkar även skapandet av bakåtriktade länkar, eftersom företagen då fördelaktigt kan handla varorna utomlands (Madani, D., 1998, s. 28).

3.1.2 Demonstrations- och katalysatorseffekter

Tanken om att exportzonerna potentiellt kan leda till demonstrations- och katalysatorseffekter härstammar från den så kallade *New Growth Theory*, som till skillnad från de neoklassiska tillväxtteorierna lägger stor vikt vid hur förbättringar i humankapital och produktionsteknologi kan leda till en hållbar ekonomisk tillväxt.

Man utgår här ifrån att ett stort problem för utvecklingsländerna ofta är att de inhemska företagen saknar den kunskap som är nödvändig för att kunna exportera. Det rör sig inte bara om brister i den rent tekniska kunskapen, utan även kunskapsbrister inom andra viktiga områden som marknadsföring och företagsledning, samt att företagen saknar tillgång till internationella distributionskanaler (Jayathakumaran, K., 2003, s. 53). Forskare som anammat detta perspektiv menar att utvecklingsländerna skulle kunna komma runt dessa problem genom att lära sig av de idéer som redan utvecklats på andra ställen. För att sprida idéerna till utvecklingsländerna anses

utländska investeringar via multinationella företag kunna spela en viktig roll (Johansson, H. & Nilsson, L., 1997, s. 2116).

I exportzonerna kan utländska företag fungera som modeller, från vilka inhemska företag och potentiella entreprenörer kan lära sig och sedan kopiera. Johansson och Nilsson pekar också på att investeringar i lyckade exportzoner har demonstrerat för inhemska företag hur de ska producera, marknadsföra sig, sälja och distribuera industrivaror på världsmarknaden (Johansson, H. & Nilsson, L., 1997). På så sätt kan zonerna bidra med demonstrationseffekter, som stimulerar inhemska företag att börja producera icke-traditionella varor för export och därmed vara en katalysator för diversifiering och exporttillväxt.

3.2 Tidigare forskning

Det finns ett stort antal empiriska studier som försökt utvärdera exportzonernas effekter på värdlandet. Dessa studier har främst tittat på välfärdseffekterna av zonerna. Fram till nyligen, då Aggarwal m.fl. gjorde en undersökning av exportzonernas påverkan på exportdiversifiering för länderna Indien, Sri Lanka och Bangladesh, fanns det knappt någon studie som fokuserat på effekterna på exportdiversifiering specifikt. Aggarwals studie baserar sig på exportdata från de tre länderna. Författarna finner att effekten på exportdiversifieringen varierar mellan olika sektorer. I vissa fall verkar exportzonerna ha bidragit till att öka produktionen av redan tidigare producerade varor, i andra fall har exportzonerna absorberat produktion som tidigare skedde utanför zonerna och slutligen finner de att exportzonerna i vissa sektorer infört helt nya produktionsprocesser till landet (Aggarwal, A. m. fl., 2009, s. 234f). Resultaten visar alltså att exportzonerna verkar ha haft påverkan både på den intensiva och på den extensiva marginalen.

Om exportzonerna skapar bakåtriktade länkar och demonstrationseffekter kan man förvänta sig att zonernas effekt på exportdiversifieringen förstärks, eftersom kunskap och möjligheterna till innovation stärks även på den inhemska marknaden. Det är

därför även av intresse att titta på vad tidigare forskning funnit vad gäller zonernas förmåga att skapa länkar till den inhemska ekonomin.

I studier över huruvida exportzonerna faktiskt skapat bakåtriktade länkar har resultaten varierat kraftigt beroende på vilka länder som undersökts. Den generella hållningen har dock varit att exportzonerna sällan skapat bakåtriktade länkar och att graden av teknologisk överföring från exportzonerna till den inhemska ekonomin varit liten. Det finns dock flera viktiga undantag från detta resultat Sydkorea, Taiwan och Mauritius är exempel på länder där studier funnit att exportzonerna i betydande grad bidragit till att bakåtriktade länkar har skapats och att teknologisk överföring skett.

De studier som utgått från New growth-teorier och som undersökt exportzonernas demonstrationseffekter har varit lite mer positiva. I sin studie över exportdata ifrån Malaysia finner Johansson och Nilsson att de malaysiska exportzonerna haft en katalysatorseffekt på den malaysiska ekonomin, vilket bidragit till ökad export från inhemska företag (Johansson, H. & Nilsson, L., 1997, s. 2123). Även Rhee och Belot visar på flera fall av katalysators- och demonstrationseffekter (Rhee, Y. W, & Belot, T., 1990). Långtifrån alla länder visar dock på positiva resultat.

3.3 Förutsättningar för att exportzonerna ska bidra till diversifiering

De varierande resultaten från tidigare studier, vad gäller både exportzonernas förmåga att skapa bakåtriktade länkar och demonstrationseffekter, tyder på att faktorer utanför zonerna påverkar exportzonernas möjligheter att länkas till den nationella ekonomin och på så sätt påverka diversifieringen av den inhemska exporten. En förutsättning för att exportzonerna ska ge några effekter överhuvudtaget är att zonerna är välfungerande. De måste lyckas med att locka till sig utländska investeringar till inte allt för stora kostnader. Uppnås detta kan zonerna bidra till diversifiering genom sin existens. Att zonerna fungerar som de ska, verkar dock inte alltid räcka för att det ska uppstå kopplingar mellan zonerna och den inhemska ekonomin. Flera forskare menar att en viktig förutsättning för att zonerna ska ha någon effekt på exporten, även utanför zonen, är att exportzonerna är en del av en landsomfattande liberaliseringsprocess och

inte bara ett sätt för landet att dra fördelar från export, samtidigt som man i resten av ekonomin fortsätter med subventioner och handelshinder. Länkar uppstår helt enkelt lättare då staten aktivt arbetar för ekonomisk utveckling (se t.ex. Johansson, H. & Nilsson, L., 1997, s. 2117; Milberg, W., 2007, s. 26).

Att landet redan kommit en bit vad gäller industriell utveckling anses också öka möjligheterna för att länkar ska uppstå. Saknas den industriella basen kommer inte de inhemska företagen att kunna producera varor av tillräckligt hög kvalitet för att företagen i exportzonerna ska vara villiga att köpa från dessa (Madani, D., 1998, s. 6). Zoner som fokuserar på högteknologisk produktion verkar också ha större förutsättningar att skapa länkar till den inhemska ekonomin, än zoner som använder sig av mer lågteknologiska processer. Denna slutsats baserar sig på erfarenheter från de exportzoner i Asien, som fokuserat på produktion av elektronik och där studier visat att länkar till den inhemska ekonomin har byggts upp (Milberg, W., 2007, s. 26).

4. Bidrar exportzoner till exportdiversifiering?

Föregående kapitel har visat att exportzonerna teoretiskt sett kan bidra till exportdiversifiering på flera sätt, i vilken omfattning verkar dock bero på en rad olika faktorer. För att närmare undersöka om exportzonerna haft några effekter på exportdiversifieringen i de länder där de använts, studeras i detta kapitel exportdata från två olika grupper av länder. En grupp som i relativt hög utsträckning använt sig av exportzoner och en grupp där man använt exportzoner i mycket liten grad eller inte alls. Undersökningen fokuserar på diversifiering på den extensiva marginalen. Eftersom ny litteratur på området exportdiversifiering påpekar att länder kan göra stora vinster genom att exportera sina produkter till fler geografiska marknader studeras inte bara produktdiversifiering utan även geografisk diversifiering.

4.1 Val av länder

Som tidigare nämnts finns i dag exportzoner i 130 länder runt om i världen. Många av dessa länder har dock implementerat exportzonerna under de senaste åren, vilket gör att man ännu inte kan förvänta sig att finna någon större effekt på exportdiversifieringen. I flera andra, av de ca 130 länder som på pappret använder sig av exportzoner, har exportzonerna egentligen aldrig riktigt tagit fart. En del länder har helt enkelt misslyckats med att få exportzonerna att fungera och man har inte lyckats attrahera utländska direktinvesteringar i någon större utsträckning. I en del länder har också användandet av exportzoner varit så pass litet att effekterna på landets ekonomi inte kan tänkas vara signifikant.

Denna undersökning baseras på ett urval av 14 utvecklingsländer. Dessa länder är uppdelade i två lika stora grupper. En exportzongrupp och en kontrollgrupp. I exportzongruppen ingår länderna: Tunisien, Filipinerna, Sri Lanka, Dominikanska republiken, Malaysia, Mauritius och Mexiko. Alla dessa länder har under lång tid använt sig av exportzoner, samtliga länder startade med exportzoner före 1986. Information kring exakt när varje land införde sina exportzoner har tyvärr inte gått att få fram. I dessa länder har användandet av exportzoner fungerat som avsetts, i den betydelsen att man lyckats attrahera omfattande utländska investeringar.

Exportzonerna i dessa länder har också varit av betydande storlek, vad gäller andel av arbetskraften som är sysselsatta i exportzonen. Tabell 4.1 visar andelen sysselsatta i exportzoner för år 2006. I Mauritius var så mycket som 12,1 % av den totala arbetskraften sysselsatta i exportzoner.

Tabell 4.1 Andel sysselsatta i exportzoner år 2006

Land	Andel sysselsatta i exportzoner
Mauritius	12,1%
Tunisien	7,4 %
Sri Lanka	5,4 %
Malaysia	4,6 %
Dominikanska republiken	4,0 %
Filippinerna	3,2 %
Mexiko	2,7 %
<p><i>Källa:</i> The World Factbook och International Labor Organization</p> <p>Beräkningar baserade på arbetskraftstatistik för år 2006 och statistik över antal sysselsatta i exportzoner år 2006.</p>	

Exportzongruppen utgörs alltså av länder som använt sig av exportzoner i relativt stor utsträckning under lång tid. I kontrollgruppen finns länderna: Bolivia, Kamerun, Ecuador, Panama, Uruguay, Paraguay och Peru. Av dessa länder har Uruguay och Paraguay över huvud taget inga exportzoner. I övriga länder finns exportzoner, men dessa har i samtliga fall inte upprättats förrän efter 1997. Enligt ILO:s statistik från 2006, är investeringsgraden i dessa länders exportzoner betydligt mindre än i undersökningsgruppen. Siffran för antalet sysselsatta i exportzoner är också betydligt lägre för länderna i denna grupp (Singa Boyenge, J., 2007, s. 3ff). Kontrollgruppen representerar alltså länder som i relativt liten utsträckning använt sig av exportzoner.

Alla länder i båda grupperna är utvecklingsländer. Medvetet har inget land som hamnar i kategorin *Minst utvecklade länder* (MUL) tagits med. Denna avgränsning har gjorts då MUL:s ekonomier präglas av många speciella förhållanden som påverkar dessa länders deltagande i det internationella handelssystemet. Detta skulle potentiellt kunna snedvrída undersökningens resultat. Denna avgränsning har dock medfört att den geografiska spridningen i kontrollgruppen blivit begränsad, då majoriteten av länderna återfinns på den sydamerikanska kontinenten.

4.2 Data

All exportdata i undersökningen kommer från UN Comtrade. Som mått på diversifiering har graden av koncentration i exporten använts. Siffrorna är framtagna enligt varuklassificeringssystemet HS. Detta är ett varuklassificeringssystem som infördes i början på 1990- talet. Då systemet är så pass nytt är det svårt att samla in långa tidsserier av data. Därför har även exportdata över koncentrationen i exporterade produkter för åren mellan 1980-1990 tagits med enligt det tidigare varuklassificeringssystemet SITC. Det finns även olika reviderade versioner av de olika varuklassificeringssystemen, en bedömning har dock gjorts att skillnaderna är så pass små att det inte påverkar resultatet om vissa observationer är rapporterade i exempelvis HS92 eller HS97. Exportdata har insamlats på en fyrsiffrig nivå, vilket innebär att varugrupperna är relativt små och detaljerade. Bedömningen har gjorts att användningen av mer aggregerade siffror skulle dölja stora delar av de framsteg som gjorts vad gäller diversifiering i flera av länderna.

4.3. Metod

Undersökningen fokuserar på diversifiering på den extensiva marginalen. Inom den extensiva marginalen undersöks exportzonernas effekter på produktdiversifiering och geografisk diversifiering separat. Som mått på diversifiering används graden av koncentration i exporten. Graden av koncentration vad gäller produktdiversifiering har beräknats genom att värdet av de fyra största varugrupperna summerats och sedan dividerats med den totala exporten för det studerade året. När det gäller geografisk diversifiering har värdet av exporten, som gick till de fyra största exportpartnerna,

summerats och dividerats med den totala exporten. Som mått på i vilken uträkning länderna har använt sig av exportzoner har andelen av den totala arbetskraften som varit i exportzonerna använts.

Att använda graden av koncentration som mått på huruvida exporten är diversifierad eller inte, har fördelen att det är enkelt att se hur stor vikt enbart några få varor har i exporten. Måttet säger dock inte om det har skett några förändringar i vilken typ av varor landet exporterar. För att även få en uppfattning om exportzonerna bidragit till att förändra exportzongruppens exportportfölj från primärprodukter till mer avancerade produkter, görs i kapitlets avslutande del en jämförelse av vilka varugrupper som dominerade exporten 1980 och vilka som dominerade 2007.

I avsnitt 4.4.2 studeras exportzonernas påverkan på exportdiversifieringen över tid. Studien begränsar sig till åren mellan 1980 och 2005. 1980 har valts som startår för att det var omkring denna tidpunkt som exportzonerna i undersökningsgruppen infördes.

Ett problem med den typ av undersökning som görs här är att det är svårt att isolera effekten av just exportzonernas påverkan på exportdiversifiering. Naturligtvis finns det även andra faktorer förutom exportzoner som påverkar ett lands diversifiering. Det kan också vara så att både exportzoner och exportdiversifiering är effekten av en medveten policy att diversifiera ekonomin, vilket kan snedvrída undersökningens resultat. Det är även möjligt att länder i kontrollgruppen använt sig av andra typer av handels- och exportfrämjande instrument, vilket gjort att de lyckats diversifiera lika bra som exportzonegruppen.

Det faktum att olika länder har olika förutsättningar vad gäller naturresurser, tillgång på arbetskraft o.s.v. kan också ha effekt på resultaten. Ett stort land som Mexiko, har större förutsättningar för att diversifiera sin export än vad ett litet land har. I viss mån har denna undersökning försökt att minska skillnaderna i grundläggande förutsättningar och skillnaderna i industriell utvecklingsnivå hos de undersökta länderna, genom att utesluta alla MUL.

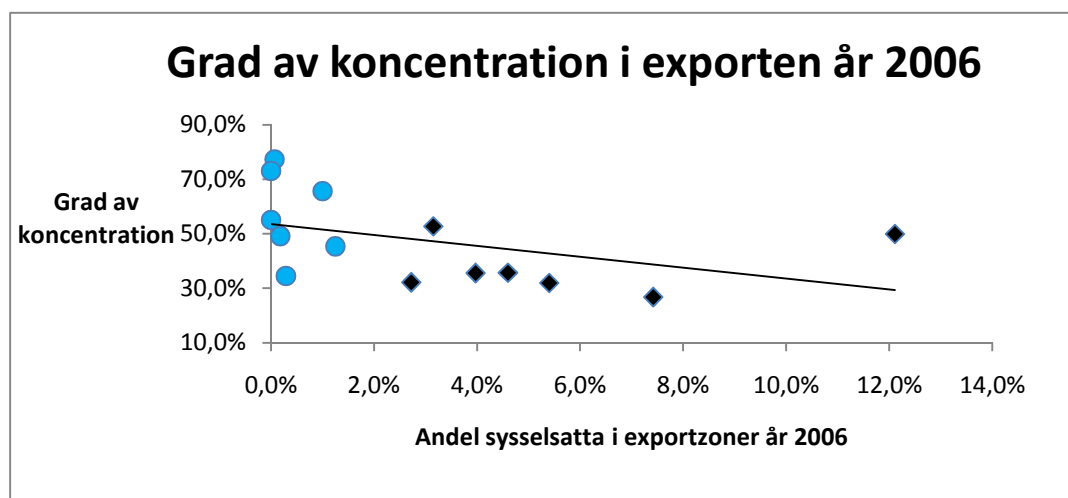
4.4 Empiriska resultat

Kapitel 2 visade att motiven bakom användningen av exportzoner för många länder varit att locka till sig utländskt kapital, samt förhoppningar om att exportzonerna ska demonstrera för inhemska företag möjligheten att producera nya typer av varor för export och ge dem en länk till världsmarknaden. Om detta också blir de faktiska resultaten av att ett land inför exportzoner kan man förvänta sig att finna ett samband mellan låg grad av koncentration i exporten och hög grad av användning av exportzoner. Man kan då också förvänta sig att den grupp som länge och i relativt stor utsträckning använt sig av exportzoner ska visa på en större nedgång i koncentrationen i exporten än kontrollgruppen. Följande avsnitt utvärderar om detta är vad som skett för länderna i undersökningen.

4.4.1 Användning av exportzoner och diversifierad export

Finns det något samband mellan i vilken utsträckning ett land använt sig av exportzoner och hur diversifierad landets export är? För att undersöka detta jämförs här graden av koncentration, vad gäller både exporterade produkter och exportpartners, med andelen sysselsatta i exportzonerna.

Figur 4.1 Användning av exportzoner och grad av koncentration i exporten

Källa: UN Comtrade och ILO (Singa Boyenge, J., 2007, s. 3ff).

Beräkningar baserade på exportdata, HS-4 siffrig nivå och sysselsättningsstatistik i exportzonerna.

Tabell 4.2 Grad av koncentration i exporten

Land	Andel sysselsatta i exportzoner	Grad av koncentration i exporten
Mauritius	12,1%	50%
Tunisien	7,4%	27%
Sri Lanka	5,4%	32%
Malaysia	4,6%	36%
Dominikanska republiken	4,0%	36%
Filippinerna	3,2%	53%
Mexico	2,7%	32%
Panama	1,3%	45%
Bolivia	1,0%	66%
Uruguay	0,3%	34%
Peru	0,2%	49%
Kamerun	0,1%	77%
Ecuador	0,0%	73%
Paraguay	0,0%	55%

Källa: UN Comtrade och ILO (Singa Boyenge, J., 2007, s. 3ff).

Beräkningar baserade på exportdata, HS-4 siffrig nivå och sysselsättningsstatistik i exportzonerna.

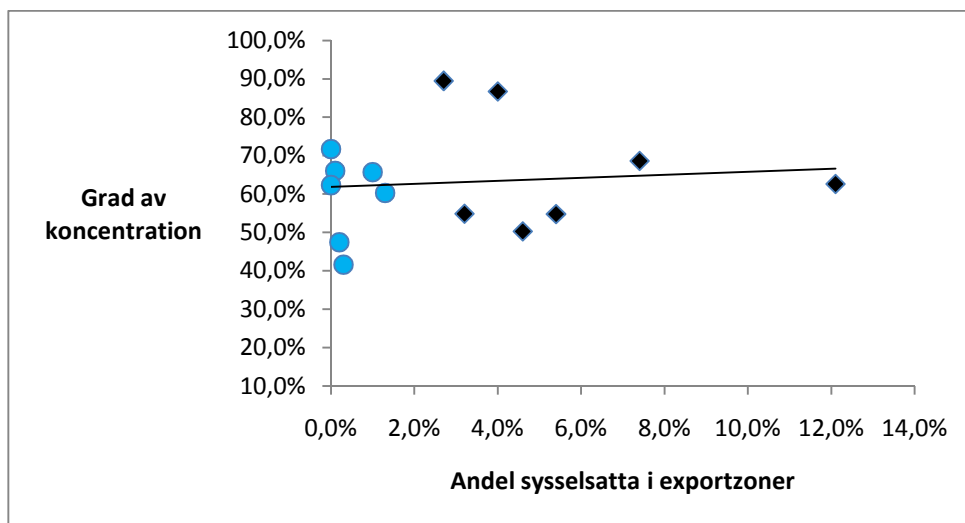
I figur 4.1 finns tecken på att det skulle kunna finnas ett negativt samband mellan i vilken utsträckning länder använder sig av exportzoner och graden av koncentration i exporten. Generellt sett verkar länderna i exportzongruppen (representerade i diagrammet av ifyllda punkter) ha lägre koncentration i exporten än vad kontrollgruppen har. För fem av undersökningsgruppens sju länder stod år 2006 de fyra största varugrupperna för mindre än 40 % av den totala exporten. I kontrollgruppen är det enbart Uruguay som hamnar under 40 %. En annan viktig slutsats som kan dras av figur 4.1 och tabell 4.2 är att spridningen i koncentration verkar vara större för de länder som inte i så stor utsträckning använt sig av exportzoner. Länderna i exportzonegruppen ligger alla inom spannet 32-52 %. I kontrollgruppen är spannet mycket bredare, nämligen mellan 34-77 %. Detta kan ha olika förklaringar. En tänkbar förklaring kan vara att exportzonegruppen möjligen är en homogenare grupp i det avseende att de alla uppfyller de förutsättningar som många menar krävs för att exportzoner ska fungera. Den relativt stora spridningen i kontrollgruppen skulle kunna bero på att förutsättningarna för diversifiering skiljer sig mycket mer åt bland dessa länder. Vissa länder i denna grupp har kanske aktivt arbetat

för att öka exporten, medan andra inte gjort det. I figur 4.1 urskiljer sig framför allt Mauritius och Uruguay. Mauritius har en mycket hög grad av sysselsättning i exportzonen, vilket beror på att hela landet kan betraktas som en exportzon. Trots att Mauritius uppvisar denna höga siffra är landets export betydligt mer koncentrerad till de fyra största produktgrupperna än för övriga länder i undersökningsgruppen (bortsett från Mexiko). Uruguay å andra sidan använder sig i mycket liten utsträckning av exportzoner, men graden av koncentration är på samma relativt låga nivå som för de flesta länder i exportzonegruppen. Detta tyder på att andra orsaker gjort att Uruguay har denna låga koncentration i exporten.

Sambandet mellan geografisk koncentration i exporten och graden av användning av exportzoner är betydligt svagare.

Figur 4.2 Geografisk koncentration i exporten

Källa: UN Comtrade ILO (Singa Boyenge, J., 2007, s. 3ff).

Beräkningar av andelen av den totala exporten som 2006 gick till de fyra största exportpartnerna, baserade på exportdata, HS-4 siffrig nivå.

Tabell 4.3 Grad av geografisk koncentration år 2006

Land	Relativt antal sysselsatta i exportzoner	Grad av geografisk koncentration
Mauritius	12,1%	62,6%
Tunisien	7,4%	68,6%
Sri Lanka	5,4%	50,3%
Malaysia	4,6%	54,8%
Dominikanska republiken	4,0%	86,7%
Filipinerna	3,2%	54,9%
Mexiko	2,7%	89,4%
Panama	1,3%	60,3%
Bolivia	1,0%	65,7%
Uruguay	0,3%	41,6%
Peru	0,2 %	47,5%
Kamerun	0,1%	66,1%
Ecuador	0,0%	71,7%
Paraguay	0,0%	62,3%

Källa: UN Comtrade och ILO (Singa, Boyenge, J., 2007, s. 3ff).

Beräkningar av andelen av den totala exporten som 2006 gick till de fyra största exportpartnerna, baserade på exportdata, HS-4 siffrig nivå.

Det verkar över huvud taget inte finnas något samband mellan användningen av exportzoner och hur geografiskt diversifierad exporten är. Det är till och med så att Uruguay och Peru har de lägsta siffrorna vad gäller geografisk koncentration. Mexiko och Dominikanska republiken påvisar mycket hög geografisk koncentration. Närheten till den amerikanska marknaden kan möjligen förklara den höga siffra för dessa två länder.

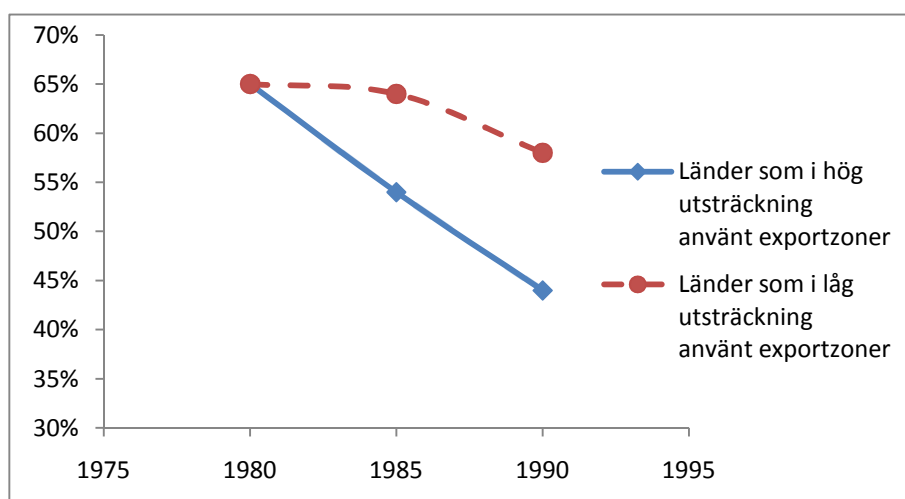
4.4.2 Exportzonernas påverkan på produktdiversifiering över tid

Det är rimligt att anta att koncentrationen i undersökningsgruppens export framför allt minskade under åren närmast efter införandet av zonerna. Då exportzonerna i och med sin existens bidrar till att tillföra nya produkter till ett lands exportportfolio, en effekt som potentiellt kan förstärkas genom bakåtriktade länkar och demonstrationseffekter.

Det är sedan troligt att nedgången i koncentrationen planar ut efter ett antal år, då landet går in i en fas där man istället intensifierar redan befintliga exportströmmar.

Då det inte varit möjligt att samla in någon sammanhållen tidserie för åren 1980-2005 inom samma varuklassificeringssystem, görs här en studie över två olika dataserier. En för åren 1980-1990, alltså åren närmast efter införandet av exportzoner i exportzonegruppen, enligt varuklassificeringssystemet SITC, och en för åren 1992-2007 enligt HS-systemet. 1992 har valts som startår i den andra dataserien för att möjliggöra fler observerade år.

Figur 4.3 Grad av koncentration i exporten år 1980-1990

Källa: UN Comtrade.

Beräkningar gjorda på exportdata enligt SITC 4-siffring nivå.

I figur 4.3 visas den genomsnittliga graden av koncentration för de båda grupperna mellan åren 1980-1990. Figuren överensstämmer med det förväntade resultatet, då det verkar som att graden av koncentration i exportzonegruppen gått ner markant under dessa år. Från att gruppens genomsnittliga koncentration i exporten legat på ca 65 % år 1980 låg den år 1990 strax under 45 %. Det är viktigt att notera att kontrollgruppen också haft en nedgång i koncentrationen under dessa år, vilket stämmer överrens med tidigare studiers resultat att exportdiversifiering överlag ökar bland utvecklingsländer. Denna nedgång är dock inte alls lika markant.

Då de två grupperna är relativt små och observationerna enbart har gjorts för vart femte år kan detta potentiellt snedvrída resultaten, speciella förhållanden i ett specifikt land under ett visst år kan få stor effekt på gruppens genomsnittssiffra. Därför är det även intressant att närmare studera observationerna för de enskilda länderna.

Tabell 4.4 Grad av koncentration i exporten åren 1980-1990

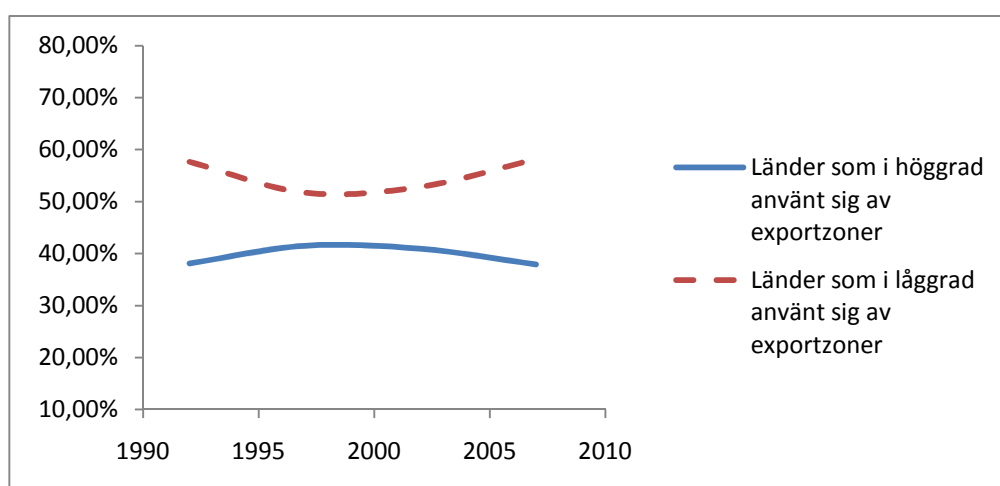
År	Filipinerna	Tunisien	Sri Lanka	Dominikanska republiken	Mauritius	Malaysia	Mexiko	Gruppsnitt
1980	45%	63%	64%	74%	81%	58%	71%	65%
1985	45%	59%	51%	54%	53%	50%	63%	54%
1990	42%	36%	41%		58%		41%	44%

År	Bolivia	Kamerun	Ecuador	Panama	Paraguay	Uruguay	Peru	Gruppsnitt
1980	68%	78%	78%	73%	71%	40%	48%	65%
1985	88%	60%	83%	57%	84%	38%	37%	64%
1990	56%	71%	80%	56%		38%	46%	58%

Källa: Beräkningar baserade på exportstatistik enligt SITC 4-siffrig nivå, UN Comtrade

Slående är att samtliga länder i exportzongruppen påvisar en stark nedgång i koncentrationen i exporten under dessa år, medan kontrollgruppen inte alls påvisar samma tydliga mönster. Detta tyder på att exportzonerna i ett tidigt skede påverkat produktdiversifieringen positivt i undersökningsgruppens länder.

Figur 4.4 Grad av koncentration i exporten mellan åren 1992-2007

Källa: UN Comtrade

Beräkningar baserade på exportdata enligt HS 4-siffrig nivå.

Figur 4.4 visar att den nedgående trenden i koncentrationen, som noterades i figur 4.4 inte verkar hålla i sig när man studerar senare år. Genomsnittssiffran för graden av koncentration i båda gruppernas export verkar ha legat på ungefär samma nivå, från 1992 till 2007. Exportzongruppen ligger dock på en lägre nivå än kontrollgruppen.

Tabell 4.5 Grad av koncentration i exporten för exportzongruppen åren 1992-2007

År	Filipinerna	Tunisien	Sri Lanka	Dominikanska republiken	Mauritius	Malaysia	Mexiko	Gruppsnitt
1992	43%	36%	37%	29%	62%	29%	31%	38%
1997	51%	32%			65%	33%	26%	42%
2002	63%	31%	36%	40%	51%	40%	27%	41%
2007	55%	28%	31%	37%	48%	34%	33%	38%

Källa: Beräkningar baserade på exportstatistik från UN Comtrade

Tabell 4.4 visar tydligt att graden av koncentration i exporten för de aktuella åren inte visat på några större svängningar. Tunisien, Sri Lanka och Mauritius visar en stadigt nedgående trend, medan siffrorna för de andra länderna svänger. Filipinerna visar till och med en uppgång i graden av koncentration.

Tabell 4.6 Grad av koncentration i exporten för kontrollgruppen åren 1992-2007

År	Bolivia	Kamerun	Ecuador	Panama	Paraguay	Uruguay	Peru	Gruppsnitt
1992	58%		84%	64%	65%	34%	41%	58%
1997	40%	64%	69%	52%	63%	32%	42%	52%
2002	49%	72%	68%	42%	62%	32%	45%	53%
2007	66%	91%	73%	46%	59%	28%	44%	58%

Källa: UN Comtrade

Beräkningar baserade på exportstatistik

I kontrollgruppen är variationen i siffrorna betydligt större än i undersökningsgruppen. Enbart Paraguay och Uruguay visar en nedgång i koncentrationen i exporten och denna nedgång är heller inte speciellt stor. För övriga länder varierar siffrorna och något egentligt mönster går inte att urskilja. Särskilt siffrorna för Bolivia och Kamerun varierar kraftigt under denna tidsperiod.

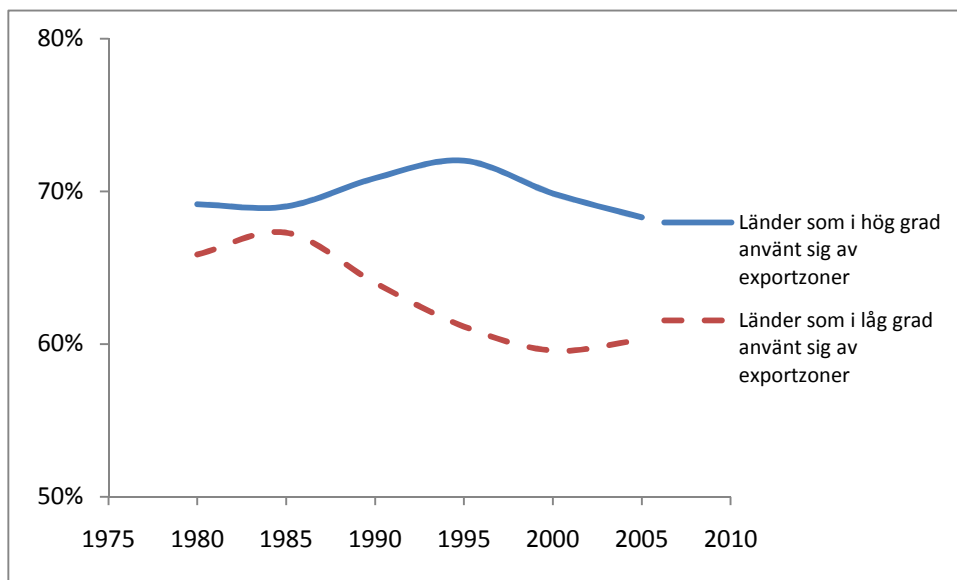
Efter nedgångar i graden av koncentration i exporten under 80-talet verkar det som att båda grupperna hamnat på relativt konstanta nivåer (med några undantag, Mauritius

har exempelvis fortsatt att ha en stark nedåtgående trend). För exportzongruppen ligger denna nivå i genomsnitt på ca 40 % och för kontrollgruppen är nivån ca 55 %. För exportzongruppen är siffrorna stabilare än för kontrollgruppen som visar större variation i siffrorna. Det verkar alltså vara möjligt att exportzonerna i ett tidigt stadium bidrog till att sänka graden av koncentration i exportzonegruppen, samt att göra exportströmmarna stabilare. De jämförelsevis stabila siffrorna i exportzonegruppen, under senare år, beror möjligen på att länderna gått in i en ny fas då de tjänar mer på att intensifiera befintliga exportströmmar, medan kontrollgruppen inte i samma utsträckning undersökt sina exportmöjligheter.

4.4.3 Exportzonernas påverkan på geografisk diversifiering över tid

Då geografisk koncentration i exporten mätts som andel av total export som gått till de fyra största exportpartnerna under ett visst år, har varuklassificering ingen betydelse. Detta gör det möjligt att studera en sammanhållen tidsserie från 1980-2005.

Figur 4.5 Geografisk koncentration i exporten åren 1980-2005

Källa: UN Comtrade
Beräkningar baserade på exportdata

Figur 4.5 som visar genomsnittssiffran för de båda gruppernas geografiska koncentration tyder inte på något tydligt mönster vad gäller geografisk diversifiering över tid. Genomsnittssiffran ligger relativt konstant över tid. Det verkar till och med

vara så att kontrollgruppen har en lägre grad av geografisk koncentration än exportzongruppen.

Tabell 4.7 Geografisk koncentration i exporten åren 1980-2005

År	Tunisien	Filipinerna	Sri Lanka	Dominikanska republiken	Mauritius	Malaysia	Mexiko	Gruppsnitt
1980	64%	65%	35%	85%	89%	64%	82%	69%
1985	62%	66%	41%	90%	79%	62%	83%	69%
1990	70%	67%	44%	93%	79%	60%	83%	71%
1995	69%	64%	57%	91%	76%	59%	88%	72%
2000	68%	61%	62%	73%	76%	57%	92%	70%
2005	71%	55%	58%	90%	63%	51%	90%	68%

År	Bolivia	Paraguay	Kamerun	Ecuador	Panama	Uruguay	Peru	Gruppsnitt
1980	64%	60%	79%	78%	77%	52%	51%	66%
1985	84%	54%	65%	86%	80%	47%	55%	67%
1990	66%	59%	70%	74%	75%	52%	52%	64%
1995	65%	69%	68%	59%	69%	58%	40%	61%
2000	60%	71%	61%	57%	64%	53%	51%	60%
2005	67%	64%	53%	71%	64%	49%	54%	60%

Källa: Beräkningar baserade på statistik från UN Comtrade

I exportzongruppen är det enbart Malaysia och Mauritius som visar en tydligt nedgående trend i geografisk koncentration. I Sri Lanka, Mexiko och Tunisien verkar den geografiska koncentrationen ha ökat över tid och resterande två länder visar varken neråtgående eller uppåtgående mönster. Inte heller i kontrollgruppen finns några tydliga mönster. Det verkar alltså inte som exportzonerna har haft någon påverkan på den geografiska diversifieringen. Tvärtom finns det i resultaten tecken på att undersökningsgruppen har en högre grad av geografisk koncentration än kontrollgruppen. Kanske kan detta förklaras av att starka handelsrelationer uppstår mellan de länder som investerar i zonerna och värdlandet, vilket bidrar till att öka den geografiska koncentrationen.

4.4.4 Exportzonernas påverkan på exportmönster

Måttet, graden av koncentration i exporten, säger inget om hur exportportfolion ändras under åren med avseende på typ av varor. Det är mycket möjligt att exportzonernas främsta påverkan på ett lands exportdiversifiering är att exportzonerna bidrar till att

landet övergår från att producera och exportera primära och lågteknologiska varor till mer bearbetade och högteknologiska varor.

Vid en jämförelse av vilka varor som dominerade ländernas exportportfölj 1980 med vilka varor som var dominerande 2005 kan man se tydliga skillnader mellan de två grupperna (se appendix 1). År 1980 dominerades exporten i samtliga länder i undersökningen, av primära varor, såsom mineraler, råsocker, bananer, kaffeböner och liknande. År 2005 dominerades exporten bland länderna i undersökningsgruppen i betydande utsträckning av textil- och elektronikprodukter, medan länderna i kontrollgruppen fortfarande hade ungefär samma komposition i exportportfolien som år 1980. Detta resultat är inte särskilt förvånande med tanke på att just textil och elektronik är de sektorer som exportzonerna fokuserar på. Inte desto mindre är resultatet intressant då det visar på att exportzonerna bidrar till att förändra ländernas produktion från lågteknologisk produktion till mer avancerad produktion, som framgick av kapitel två, vilket kan bidra till att stabiliserar inkomstströmmar från exporten.

5. Sammanfattning och avslutning

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka om exportzoner bidrar till diversifiering av exporten i de länder där de används. Resultaten från uppsatsens empiriska undersökning visar att exportzonerna möjligen har haft en positiv påverkan på produktdiversifieringen. Graden av koncentration i exporten är generellt lägre bland länderna som använt sig av exportzoner jämfört med gruppen som inte gjort det. Särskilt under åren närmast efter införandet av exportzonerna verkar länderna diversifierat sin export. Därefter finns tecken på att diversifieringsprocessen avstannat. Vidare verkar exportzonerna bidra positivt med att förändra sammansättningen i ländernas exportportföljer genom att införa produktion av mer avancerade produkter. Undersökningen finner inga tecken på att exportzonerna skulle ha någon effekt på den geografiska diversifieringen.

Att undersökningens resultat pekar mot att exportzonerna bidragit till produktdiversifiering är positivt. Vad denna undersökning dock inte ger svar på är om diversifieringen enbart är ett resultat av aktiviteter i zonerna, isolerade från resten av landets ekonomi, eller om zonerna skapat länkar till värdlandets ekonomi så att även den inhemska exporten har diversifierats. Den utveckling av exportzonerna som skett under senare år tyder på att dagens exportzoner, upprättas och används på ett sådant sätt att de har större förutsättningar att skapa länkar till den inhemska ekonomin, än tidigare exportzoner hade. Detta ökar i så fall exportzonernas betydelse även för diversifiering av landets inhemska produktion. Huruvida detta stämmer är dock en fråga för framtida forskning att ta reda på.

Tidigare studier visade att produktdiversifiering på den extensiva marginalen fortfarande är av stor betydelse för fattiga länder, samtidigt uppmärksammas geografisk diversifiering allt mer som användbart för länder som vill skapa tillväxt i sin export. Enligt denna undersökning verkar exportzonerna kunna bidra till produktdiversifiering, men som verktyg för att finna nya marknader för export verkar exportzonerna inte vara särskilt effektiva.

Vad de afrikanska länder som idag inför exportzoner bör ha i åtanke är att exportzonerna kan vara användbara för att öka produktdiversifieringen, men för att få så stor effekt som möjligt och för att exportzonerna även ska kunna bidra med några effekter på landets inhemska produktions- och exportstrukturer bör man vara noga med själva utformningen av zonerna. Helst av allt ska etablerandet av zonerna kanske integreras med en större liberaliseringsplan. För att länderna inte heller ska missa de vinster som kan göras genom geografisk diversifiering, kan det finnas anledning att inkludera åtgärder i liberaliseringsplanen som bidrar till just geografisk diversifiering.

Referenser

Aggarwal, A., Hope, M. & Walkenhorst, P. (2009). Special Economic Zones and Economic Diversification: some evidence from south Asia. I Newfarmer, R., Shaw, W., Walkenhorst, P. (red.). *Breaking into new Markets: Emerging lessons for Export diversification*. Washington DC. S. 223-236.

Amurgo-Pacheco, L., & Pierola, M. (2008). *Patterns of Export diversification in Developing Countries: intensive and Extensive Margins*. Washington DC. (Policy Research Working Paper, 4473).

Central Intelligence Agency (2010). *The World factbook*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <<http://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook>>. (maj 2010)

Engman, M., Onodera, O. & Pinali, E. (2007). *Export Processing Zones: past and future role in trade and development*. (OECD Trade Policy Working Paper, 53).

Hesse, H. (2009). Export Diversification and Economic Growth. I Newfarmer, R., Shaw, W., Walkenhorst, P. (red.). *Breaking into new Markets: emerging lessons for Export diversification*. Washington DC. S. 55-80.

International Labour Organization (2010). *Recourse Guide on Export Processing Zones*. [Elektronisk]. Tillgänglig: <<http://www.ilo.org/public/english/support/lib/resource/subject/epz.htm>>. (mars 2010).

Jayanthakumaran, K. (2003). Benefit-Cost Appraisals of Export Processing Zones: a survey of the literature. *Development Policy Review*, vol 21:1, s. 51-56.

Johansson, H. & Nilsson, L. (1997). Export Processing Zones as Catalysts. *World Development*, vol. 25:12, s. 2115-2128.

Kinunda-Rutashobya, L., (2003). Exploring the potentials of export processing free zones (EPZs) for economic development in Africa: lessons from Mauritius. *Management Decision*, vol. 41:3 s. 226-232.

Madini, D. (1999). *A Review of the Role and Impact of Export Processing Zones*. Washington DC. (Policy Research Working Paper, 2238).

Milberg, W. (2007). *Export Processing Zones, Industrial upgrading and Economic Development: a survey*. (SCEPA Working Paper, 2007:10).

Milberg, W., & Amengual, M., (2008). *Economic development and working conditions in export processing zones: a survey of trends*. (ILO, Working Paper,).

Rhee, Y.W, & Belot, T. (1990). *Export catalysts in low income countries*. Washington DC. (World Bank Discussion Papers, 72).

Singa Boyenge, J. (2007). *ILO Database on Export processing Zones (Revised)*. (ILO Working Paper,)

United Nations Statistics Division (2010). *UN comtrade* (United Nations Commodity Trade Statistic Database). [Elektronisk]. Tillgänglig: < <http://comtrade.un.org/db> >. (mars-april 2010).

Appendix 1

Land	De fyra största exportgrupperna 1980	De fyra största exportgrupperna 2007
Tunisien	<ol style="list-style-type: none"> 1. Crude petroleum and oils obtained from bituminous materials 2. Inorganic acids and oxygen compounds of non-metals 3. Mineral or chemical fertilizers, phosphate 4. Men's and boys' outerwear, textile fabrics not knitted or crocheted; trousers, breeches and the like 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Petroleum oils, crude 2. Men's or boys' suits, ensembles, jackets, blazers, trousers 3. Track suits, ski suits and swimwear; other garments. 4. Insulated (including enameled or anodized) wire, cable
Filippinerna	<ol style="list-style-type: none"> 1. Special transactions, commodity not classified according to class 2. Coconut (copra) oil 3. Sugars, beet and cane, raw, solid 4. Copper ore and concentrates; copper matte; cement copper 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Electronic integrated circuits and micro assemblies. 2. Automatic data processing machines and units thereof 3. Parts and accessories for use with machines of heading 84.69 to 84.72 4. Diodes, transistors and similar semiconductor devices
Sri Lanka	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tea 2. Natural rubber latex; natural rubber and gums 3. Fuel oils, nes 4. Gasoline and other light oils 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tea, whether or not flavored. 2. Women's or girls' suits, ensembles, jackets, blazers, dresses, skirts 3. T-shirts, singlet's and other vests, knitted or crocheted. 4. Men's or boys' suits, ensembles, jackets, blazers, trousers
Mauritius	<ol style="list-style-type: none"> 1. Sugars, beet and cane, raw, solid 2. Outerwear knitted or crocheted, not elastic nor rubberized; jerseys, pullovers, slip-over's, cardigans, etc 3. Molasses 4. Other electrical machinery and equipment, nes 	<ol style="list-style-type: none"> 1. T-shirts, singlet's and other vests, knitted or crocheted. 2. Cane or beet sugar and pure sucrose, in solid form. 3. Prepared or preserved fish; caviar 4. Commodities not specified according to kind
Dominikanska republiken	<ol style="list-style-type: none"> 1. Raw sugar, beet & cane 2. Other ferro alloys 3. Coffee, green or roasted 4. Cocoa beans, raw or roasted 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ferro-alloys. 2. Apparatus based on the use of X-rays or of alpha, beta or gamma radiations, whether or not for medical, surgical, dental or veterinary uses, including radiography or radiotherapy apparatus, X-ray tubes and other X-ray generators, high tension generators, 3. Articles of jeweler and parts thereof, of precious metal or of metal clad with precious metal 4. Cigars, cheroots, cigarillos and cigarettes, of tobacco or of tobacco substitutes

Malaysia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Crude petroleum and oils obtained from bituminous materials 2. Natural rubber latex; natural rubber and gums 3. Sawlogs and veneer logs, of non-coniferous species 4. Palm oil 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Electronic integrated circuits and micro assemblies. 2. Automatic data processing machines and units thereof 3. Parts and accessories for use with machines of heading 84.69 to 84.72 4. Petroleum oils, crude
Mexico	<ol style="list-style-type: none"> 1. Petroleum, crude & partly refined 2. Gas, natural 3. Coffee, green or roasted 4. Crustacea & molluscs, fresh, chilled, salted, dried 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Petroleum oils, crude 2. Reception apparatus for television 3. Motor cars and other motor vehicles principally designed for the transport .. 4. Parts and accessories of the motor vehicles of headings 87.01 to 87.05.
Bolivia	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tin and tin alloys worked 2. Petroleum gases, nes, in gaseous state 3. Tin ores and concentrates 4. Ores and concentrates of precious metals, waste, scrap 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Petroleum gases and other gaseous hydrocarbons. 2. Zinc ores and concentrates. 3. Petroleum oils and oils obtained from bituminous minerals, crude. 4. Oil-cake and other solid residues, whether or not ground or in the form of pellets, resulting from the extraction of soybean oil.
Kamerun	<ol style="list-style-type: none"> 1. Crude petroleum and oils obtained from bituminous materials 2. Coffee green, roasted; coffee substitutes containing coffee 3. Cocoa beans, raw, roasted 4. Sawlogs and veneer logs, of non-coniferous species 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Petroleum oils, crude 2. Petroleum oils, other than crude 3. Wood sawn or chipped lengthwise, sliced or peeled 4. Cocoa beans, whole or broken, raw or roasted.
Ecuador	<ol style="list-style-type: none"> 1. Crude petroleum and oils obtained from bituminous materials 2. Banana, plantain, fresh or dried 3. Fuel oils, nes 4. Cocoa butter and paste 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Petroleum oils, crude 2. Bananas, including plantains 3. Petroleum oils, other than crude 4. Crustaceans, whether in shell or not
Paraguay	<ol style="list-style-type: none"> 1. Raw cotton, other than linters 2. Lumber, sawn, planed, etc. Non conifer 3. Copra, ex. flour and meal 4. Oil seed cake & meal & other veg. Oil residues 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Soya beans, whether or not broken. 2. Oil-cake and other solid residues, whether or not ground or in the form of pellets, resulting from the extraction of soybean oil. 3. Maize (Corn.). 4. Soya-bean oil and its fractions, whether or not refined, but not chemically modified.
Panama	<ol style="list-style-type: none"> 1. Motor spirit, gasoline and other light oils 2. Raw sugar, beet & cane 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Melons (including watermelons) and papaws (papayas), fresh 2. Bananas, including plantains

	<ul style="list-style-type: none"> 3.Bananas including plantains ,fresh 4.Crustacea & molluscs, fresh, chilled, salted, dried 	<ul style="list-style-type: none"> 3.Fish fillets and other fish meat (whether or not minced) 4.Fish, frozen, excluding fish fillets
Uruguay	<ul style="list-style-type: none"> 1.Meat of bovine animals, fresh, chilled or frozen 2.Sheeps and lamb's wool, greasy or fleece washed 3.Wool tops 4.Rice,glazed or polished, not further prepared 	<ul style="list-style-type: none"> 1. Meat of bovine animals, frozen. 2.Rice. 3. Meat of bovine animals, fresh or chilled. 4. Soya beans, whether or not broken.
Peru	<ul style="list-style-type: none"> 1.Copper and copper alloys, refined or not, unwrought 2.Crude petroleum and oils obtained from bituminous materials 3.Lead ores and concentrates 4.Flours and meals, of meat, fish,etc, unfit for human; greaves 	<ul style="list-style-type: none"> 1.Copper ores and concentrates. 2.Gold (including gold plated with platinum) 3.Refined copper and copper alloys, unwrought 4.Zinc ores and concentrates.

Källa: Uppgifter hämtade från UN Comtrade